

Vi rustade en kyrka för framtiden

En berättelse om restaureringen av Svenarums kyrka.
Förberedelser och genomförande.

*Av Lars Andersson, Claes-Göran Carlsson och Kristina
Nordquist*

En onsdagskväll i mitten av augusti 2013 förklarades Svenarums kyrka som byggarbetsplats. En musikgudstjänst med gruppen ”2 of a kind”, Tony Sjögren på gitarr och Fredrik Wiklund på trombon, blev den sista aktiviteten före den stora restaureringen. Komminister Ingemar Johansson höll den avslutande andakten med tankar omkring den förestående restaureringen. Tillsammans med kyrkvårdarna Marie Ohlsson, Pär Näreby och Kristina Nordquist samt kyrkvaktmästaren Lars Andersson klädde Ingemar Johansson slutligen symboliskt av altaret. Under musik framförd av församlingens kantor Urban Gärdborn bars krucifix, ljusstakar, vasar med blommor och dukarna som täckte altaret ut ur kyrkan. Altaret var nu tomt, ljuset dämpades och efter en stund i stillhet tömdes kyrkan på besökare. De som var närvarande vid detta tillfälle bar med sig hem en speciell känsla av högtidlighet.

En lång process hade föregått restaureringen i Svenarums församling. Under många år hade församlingsbor och övriga gudstjänstbesökare konstaterat att kyrkorummet var starkt präglad av tidens nötande tand. Den senaste större renoveringen genomfördes i början på 1950-talet då bl. a elektrisk bänkvärme installerades. Kyrkan, i dess nuvarande form med korsarmar och kyrktorn, invigdes den 5 oktober 1814. Större renoveringar hade gjorts ungefär med femtio års mellanrum under 1900-talet. Nu hade det gått över 60 år och mycket behövde åtgärdas.

Svenarums kyrkoråd började diskutera en större restaurering och modernisering av kyrkan redan i början av 2000-talet. Ledamöterna var medvetna om att inomhusklimatet i kyrkan inte var det bästa. Mätningar gjordes under några år för att se hur klimatet ändrades under en årscykel vid olika typer av väder. Ett nytt och energisnålare värmesystem borde också installeras.

Ledamöterna i kyrkorådet gjorde även en tillbakablick på kyrkans och församlingens historia för att få så mycket kunskap som möjligt om kyrkan. En studiecirkel anordnades. Här hade kyrkorådet god hjälp av Nils Jonsson och Åke Andersson från Svenarums hembygdsförening.

I början av 2000-talet byggdes många ”lillkyrkor” in i kyrkorummen i samband med större kyrkorestaureringar. Anledningen var dels färre kyrkobesökare vid de traditionella söndagsgudstjänsterna så att behovet av hela kyrkorummet var mindre, dels energisparåtgärder och dels möjligheten att skapa ett mindre och mer familjärt rum där t ex barndop kunde ske. Svenarums kyrkoråd funderade också i de banorna under början av projektet.

Kyrkorådet gjorde även studiebesök i kyrkor som hade restaurerats under senare år. Länsantikvarie Britt-Marie Börjesgård kom med några förslag på kyrkor som borde vara intressanta att besöka. Ett besök gjordes i Rydaholms kyrka för att se på deras biobränslepanna, som eldades med spannmål från bygdens lantbruk. Samma kväll gjordes även ett besök i Tolgs kyrka. Där drevs kyrkan med bergvärme och här passade också kyrkorådet på att studera den nya lillkyrkan med glasad vägg in mot det övriga kyrkorummet.

Vid ett senare tillfälle besökte kyrkorådet Skärstads kyrka och fick information om det luftburna värmesystemet samt kyrkans lillkyrka. Vid samma tillfälle besöktes Lommaryds kyrka och även där studerades en vacker lillkyrka som byggts in med en glasvägg i ena korsarmen.

Kyrkorådet träffade vid ett tillfälle Mattias Sörensen, ansvarig tjänsteman för kulturbyggnader vid länsstyrelsen, och presenterade de idéer som kommit fram. Sammanträdet var förlagt till kyrkan. Sörensen var tveksam till att sätta upp glasväggar i kyrkorummet, men såg behovet av restaurering av kyrkorummet i övrigt.

Under ledning av tillförordnade kyrkoherden Per Green togs på våren 2009 nya initiativ. Ett möte hölls i kyrkan med stiftsantikvarie Torbjörn Sjögren och stiftsingenjör Christer Wisbrandt. De påtalade vikten av minska antal byggnader inom Svenska kyrkan totalt. De framhöll att Svenarums församling borde överväga att avyttra såväl prästgård som församlingshem. Möjligheten att få KAE-medel (kyrkoantikvarisk ersättning d.v.s. statliga bidrag) var små om församlingar/pastorat ägde byggnader som kunde avvaras.

En utredning sattes igång. Arkitekt Pål Dunér kom in i bilden. Arkitektkontoret Vattentornet, Eksjö, med Pål och Helena Dunér hade tidigare anlitats av pastoratet för att göra Vård- och Underhållsplaner för samtliga kyrkor i pastoratet. Kyrkorådet hade flera möten tillsammans med Dunér, där det diskuterades för- och nackdelar med att, förutom gudstjänster och förrättningar, ha i princip allt församlingsarbete i kyrkan och att det därmed inte skulle finnas behov av församlingshemmet.

Dunér ritade förslag över det inre kyrkorummet utifrån kyrkorådets tankar. Förslaget innehöll långgående förändringar i kyrkorummet. Flyttbara glasväggar vid korsarmarna skulle göra kyrkorummet mindre. Bänkarna skulle delvis ersättas med stolar för att få en mer flexibel miljö. Med det som underlag söktes KAE från Växjö stift. Ansökan avsågs, men pastoratet beviljades bidrag till undersökningar av klimatet i Svenarums kyrka.

Under utredningsåret kom kyrkorådet fram till att församlingshemmet skulle vara kvar som tidigare. Det konstaterades att det är en tillgång för hela bygden att ha en större samlingslokal för möten av olika slag, både kyrkliga

och profana. Med det föll också tankarna på lillkyrkan och det beslutades att kyrkorummet skulle förbli intakt med små förändringar som främst hade med tillgänglighetsanpassning att göra.

Klimatutredningen utfördes av Svensk klimatstyrning i Kolbäck. Resultatet visade att det fanns fukt i grunden och att även klimatet i kyrkorummet måste åtgärdas. Kyrkorådet arbetade med det utlåtandet och övriga önskemål som framkommit under resans gång fram en åtgärdslista för den inre restaureringen av kyrkan.

Med det som underlag och på uppdrag av kyrkorådet gjorde Claes-Göran Carlsson ritningar som presenterades för kyrkorådet och även församlingen vid ett offentligt möte så att alla skulle kunna se vad som planerades och komma med förslag. Beslut om ombyggnad togs i Byarums kyrkofullmäktige hösten 2012 och en ny KAE-ansökan lämnades in till Växjö stift.

Församlingen fick positiva signaler från stiftet och ett nytt möte ordnades i Vaggeryds kyrka med stiftantikvarie Torbjörn Sjögren. Han förmedlade då en mer positiv syn på att erhålla bidrag och ändå behålla församlingshemmet. Beslut togs i kyrkonämnd och kyrkofullmäktige om att restaurera och en budget på 10 miljoner inkl. bidrag lades fast. Bernt Sjöland, Anderstorp utsågs av dåvarande kyrkonämnden i samfälligheten att vara projektledare för byggnationen och Britt-Marie Börjesgård, länsmuseet, tillfrågades om att bistå med den nödvändiga kyrkoantikvariska kunskapen.

I samband med planeringen av den inre restaureringen tidigt på våren 2013 kom möjligheten upp att göra samordningsvinster då det fanns stora behov av en yttre restaurering av torn och Stedska gravkoret. Det beslutades så och det projektet påbörjades i maj 2013 och blev klart september samma år. Puts- och målningsarbeten gjordes av Birgerssons Bygg i Aneby med Vätterstads Fasadrenovering, Jönköping som underentreprenörer. Yttre plåtarbete gjordes av plåtslagare Tommy Melander, Svenarum.

Under sommaren genomfördes upphandling av den restaureringen. Den gjordes i form av förtroendeupphandling. Följande entreprenörer fick förtroendet att göra den inre restaureringen. Byggentreprenör blev Åkerhags Byggnadsfirma AB, Klevshult. Målningsarbetet skulle göras av Anne Håkansson Måleri AB, Aneby (under 1960-talet hade Annes far målat om kyrkorummet). Elbyrån i Vaggeryd AB blev el-entreprenörer, värmeinstallationen skulle utföras av Pol o kylteknik AB Jönköping och VVS-installationer av Vaggeryds Rörinstallation AB.

Sommaren innehöll flera planeringsmöten för att samordna en så effektiv organisation som möjligt. Kyrkorådet var hela tiden involverade och den 14 augusti hölls den avslutande gudstjänsten som nämndes om i början av denna redovisning.

Första september startade restaurering. Kyrkan hade då med hjälp av kyrkogårdsarbetare och frivilliga församlingsbor tömts på alla inventarier. Vissa inventarier som begravningsvapnen hade förts till länsmuseet för rengöring och konservering. Ljuskronorna transporterades till Fongs gälbjuteri i Gränna för förvaring och rengöring. Då de fram på våren sattes tillbaka hade hissordningar monterats uppe på kyrkans vind som gjorde att vaktmästare kan sänka ljuskronorna vid rengöring och då ljusen ska tändas.

Så startade rivningsarbetet för att installera en mekanisk avfuktning i grunden. Golvet i gångar och kor plockades bort. Nu såg man återigen framme vid början till koret den medeltida kyrkomuren, som varit dold sedan början av 1950-talet då golvet senast var uppbrutet. Grunden städades och rensades från gammalt byggskräp för att eliminera risk för mögel. Även golvet i sakristian bröts upp helt. Där fick bjälklag delvis bytas ut eftersom det angripits av röta. Det gamla golvet i bänkarna togs återigen fram och det slipades trärent när all målning så småningom var klar. Nytt golv lades in i gångar och kor.

Bänkar plockades bort på båda sidorna i anslutning till koret, samt en bänk längst fram i södra korsarmen för tillgänglighetsanpassning. Bänkar längst bak i kyrkorummet och i sidoskeppen togs bort och här monterades fläktar till det nya värmesystemet (luft/luftvärme) som kommer att användas som grundvärme i kyrkan. Den gamla bänkvärmen kommer att användas för att höja temperaturen inför förrättningar i kyrkan.

Den obrukbara Grönvallsorgeln från 1952 som funnits på orgelläktaren revs ut och fraktades bort efter beslut från länsstyrelsen. Piporna kommer att smältas ner och troligtvis ljuda i nytillverkade pipor i orglar från Bergenblad och Jonsons orgelbyggeri AB i Nye. Firman var också behjälpliga vid rivningen och nedmonteringen av orgeln.

Altaret som murades av tegelstenar vid restaureringen 1950 revs. Dock sparades den övre skivan av marmor för att återanvändas i nytt altare. Även tegelstenarna återanvändes i golvet i vapenhuset. Altarringen monterades ner och de delar som skulle användas fraktades till Granbäckens Varv- och maskin för att renoveras. De byggde även det nya altaret.

Avfuktningssystem lades ner i kryppgrunden liksom övrig teknisk utrustning såsom centraldammsugare och elledningar. En ny toalett byggdes vid västra entrén och på dess tidigare plats vid södra entrén byggdes ett enkelt pentry. Detta medförde att ett nytt avlopp grävdes ner utanför kyrkan. Arkeologisk medverkan skedde på kyrkogården i samband med detta, men man fann inget av arkeologiskt värde. Trappan till orgelläktaren monterades ner och Jonny Fransson på Svenarums Byggnadssnickerier gjorde en ny trappa. Den sattes upp på motstående sida för att ge plats åt toaletten.

Hösten gick och vid jultid var golvet åter på plats och de flesta installationer var klara. Nu var det dags för målarna att ta vid. Ställningar monterades inne i kyrkan för att kunna måla taket. Samtidigt började målarna slipa bänkarna trärena för att få bort färg och spackel. Även läktarbröst och de gamla framsidorna på bänkpartierna slipades ner. Där framträdde nu den ursprungliga svartbruna färgen som fanns i det ursprungliga kyrkorummet för tvåhundra år sedan.

Under hela våren var det stor aktivitet i kyrkan från tidig morgon till sen kväll och vid påsktid började allt bli klart. Färgsättningen blev mildare och kyrkorummet upplevdes som varmare. Bänksidorna marmorades liksom taklister och pelare.

Predikstolen, orgelfasaden på den gamla schörlinorgeln, den unika klockan som visar tiden åt de fyra väderstrecken i kyrkans mitt samt ramen på altartavlan målades och belades delvis med nytt bladguld. Altartavlan av Pehr Hörberg rengjordes av konservator från länsmuseet.

Det beslutades att kormattan skulle behållas och textilkonservator Karin Falk Dreier fick uppdraget att restaurera och rengöra den. (Hennes man Eric Dreier skulle senare detta år installeras som ny kyrkoherde i Byarums pastorat.) Nya gångmattor beställdes från Kasthalls väveri i Kinna. Nya dynor till bänkarna beställdes från Bobbys tapetserarverkstad i Lunnavadet.

På önskelistan från församlingen stod ny digital kororgel. Kantorerna Sofia Lindberg och Urban Gärdborn gjorde tillsammans med Lars Andersson, Claes-Göran Carlsson och Kristina Nordquist ett studiebesök i Bottnaryds kyrka för att lyssna på och provspela en orgel från Jerker Antoni konsult AB. Pastoratets kyrkoråd fick en förfrågan om att inköpa en ny sådan orgel. Samtidigt hade frågan om inköp av flygel kommit upp. Pianot i kyrkan var ganska nytt och av god kvalitet, men samtidigt skulle det bli högt och dominerande när det placerades högre upp i koret. Kyrkorådet tillstyrkte då även köp av en ny flygel.

Den 1 juni 2014 återinvigdes Svenarums kyrka av biskop Jan-Olof Johansson. I procession bars återigen krucifix, ljusstakar och blommor in, tillsammans med nattvardskärnen som skulle användas i gudstjänsten.

Tf kyrkoherde Tommy Rosenspira, komminister Sara Hammarlund samt diakon Anita Bergman tjänstgjorde vid återinvigningsmässan. Dessutom deltog i processionen de präster som hade varit delaktiga i förarbetet kring restaureringen: komminister Anna-Karin Gabrielsson och förre kyrkoherden Christian Sandblom, som också tjänstgjorde vid nattvardsutdelandet. Kyrkvårdarna Jan Andersson, Marie Ohlsson, Pär Näreby, Sven-Eric Carlsson, Claes-Göran Carlsson och Kristina Nordquist deltog i processionen tillsammans med fem konfirmander från Svenarums församling: Elin

Randåker, Hanna Wall, Cornelia Svensson, Axelina Edberg och Anna Isaksson. Svenarums musikkår under ledning av församlingens före kantor Jan-Allan Persson spelade ingångsmusik. Han ledde även den gemensamma kyrkokören från Svenarum/Byarum som sjöng i gudstjänsten och kantor Urban Gärdborn spelade på kororgel och flygel. Instrument användes nu för första gången i en gudstjänst.

Avslutningsvis fick de närvarande möjlighet att framföra lyckönskningar till församlingen med anledning av restaureringen. Här överlämnades även gåvor. Ett gåvobrev från syföreningen genom dess ordförande Inger Bragd överlämnades, en liten träåska att pryda kyrkan med från före komministern Ingemar Johansson (som höll den avslutande andakten vid sånggudstjänsten den 14 augusti 2013) och förra diakonen Eva Anglevåg som lämnat pastoratet under året. För hembygdsföreningen talade dess ordförande Roger Andersson och överlämnade en gåva i form av trädplantering i Afrika. För entreprenörerna talade Håkan ”Pallis” Johansson från Vaggeryds Elbyrå AB. Han framhöll det nära samarbetet och de smidiga beslutsvägarna under byggtiden som ett positivt minne av tiden i Svenarum. Många av entreprenörerna hade lämnat gåvor till missionsändamål, enligt församlingsrådets önskan, istället för att överlämna blomsterarrangemang. En missionsgåva överlämnades också från Alliansförsamlingarna i Svenarum. Mattias Sörensen och Britt-Marie Börjesgård, representanterna för länsstyrelse och länsmuseum, framhöll även de det goda samarbetet med församlingsråd, anställda i pastoratet och entreprenörerna. Senare under sommaren återvände de en onsdagskväll för att mer i detalj berätta om projektet.

Efter invigningsgudstjänsten serverades kaffe med hembakat av medlemmar i syföreningen och diakonigruppen. Församlingsmedlemmarna och övriga gudstjänstbesökare fick tillfälle att gå runt och titta på den vackra nyrestaurerade kyrkan.

Före invigningsgudstjänsten bjöds de som direkt hade varit involverade i projektet på en supé i församlingshemmet. Då framförde församlingsrådet ett varmt tack till alla entreprenörer och övriga involverade. De ledamöter i kyrkoråd/församlingsråd som varit så engagerade under dessa år var alla inbjudna med respektive, liksom Mats Bergman och Lars-Göran Nilsson (ordf. respektive v ordförande i kyrkonämnd/kyrkoråd). Här framfördes även ett tack till Helge och Harriet Sjöberg, som tidigare bott på Hubbestads säteri, och som skänkt två tavlor av Pehr Hörberg till församlingen.

Förtroendevalda under projektet har varit Kristina Nordquist, Harkeryd (ordf.), Claes-Göran Carlsson, Hubbestad (v. ordf.), Sven-Erik Carlsson, Hemmingsmålen, Marie Ohlsson, Hok, Pär Näreby, Stoarp, Ing-Marie

Johansson, Dalen, Helena Erlandsson, Hok, Gunilla Ohlander, Stoarp, Oscar Nordquist, Harkeryd, Gun-Britt Carlsson, Hemmingsmålen, Eva Viktor, Svenarum, Susanne Andersson, Svenarum, Kerstin Bengtsson, Svenarum, Jan Andersson, Bårestorp, Petra Sönnichsen-Morris, Svenarum, Therese Gradin, Svenarum, Karin Randåker, Kohult, samt adjungerad ledamot kyrkvaktmästare Lars Andersson, Svenarum.

Många församlingsbor och andra besökare med anknytning till Svenarumsbygden har besökt kyrkan efter restaureringen och fått möjlighet att se den gamla 200-åriga kyrkan - nu är rustad för framtiden. Många, många besökare har uttryckt att kyrkan ger ett ljust och modernt intryck, samtidigt som man ändå känner igen sin kyrka. Det var också församlingrådets ledstjärna.

Övriga upplysningar:

2014-01-01 trädde en ny kyrkoordning i kraft och då ändrades benämningar på kyrkoråd i församling till församlingkyrkoråd, kyrkonämnden benämns numera kyrkoråd. Detta framgår i texten.